

I. I. Зінькова

кандидат педагогічних наук,
провідний фахівець Навчально-наукового центру
«Педагогіка і психологія вищої школи»
Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

СУТНІСТЬ ПОКАЗНИКІВ СТАНДАРТУ ТУРИСТСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ

В статті розглянуто сутність якісних показників стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня галузі знань 24 «Сфера обслуговування» за спеціальністю 242 «Туризм» з метою удосконалення системи підготовки кадрів в туристській освіті. Встановлено доцільність у розробці стандартів туристської освіти історичної наступності з використанням академічних традицій підготовки фахівців для індустрії гостинності. Констатовано, що зміст вищої туристської освіти зумовлений освітньо-кваліфікаційними вимогами до туристських кадрів: відповідністю мети вищої освіти до змісту та обсягу інформації; вимог стандарту туристської освіти до запиту та потреб суспільства щодо підготовки фахівців для індустрії туризму; об'єктивним підвищенням соціокультурного статусу туристської освіти; обґрунтованістю вимог до соціальної та професійної мобільності майбутніх бакалаврів з туризму на ринку праці. Означено документи, що регламентують організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти для здійснення професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму. Здійснено аналіз освітньо-професійної програми підготовки майбутнього бакалавра з туризму. Визначено, що зміст професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму зумовлюється освітньо-кваліфікаційними вимогами до туристських кадрів та забезпечується поглибленим вивченням гуманітарних, соціальних, економічних, науково-природничих дисциплін з інтеграцією логічних зв'язків між навчальними дисциплінами у практичну підготовку. Встановлено важливість та взаємозв'язок нормативної та варіативної компоненти змісту освітньо-професійної програми професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму. Акцентовано на важливості освітньо-кваліфікаційної характеристики як основи розробки освітньо-професійної програми професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму зі сукупністю програм навчальних дисциплін. Зосереджено увагу на значенні залучення у процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму стейкхолдерів як потенційних роботодавців. Наголошено на важливості стандарту конкретизувати властивості та взаємозв'язки складових професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, оперативно реагувати на динаміку розвитку та коригування усіх етапів освітнього процесу.

Ключові слова: стандарт, туристська освіта, професійна підготовка, освітньо-професійна програма, майбутній бакалавр з туризму.

Постановка проблеми. Урбанізація, неоіндустріалізація та глобалізаційні впливають на оновлення освітніх систем для підготовки майбутніх фахівців індустрії туризму в умовах сучасних викликів мінливого суспільства. Туристська освіта є важливою складовою вітчизняної системи освіти. У контексті подолання воєнних, екологічних та інших загроз і зміцнення безпеки, стабілізація сучасного суспільного життя потребує формування конкурентоспроможного фахівця індустрії туризму, якість якого прямо залежить від рівня підготовки фахівців у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) [2, с. 327]. Зростає значення вивчення оновлених освітніх стандартів задля оновлення та перегляду як навчальних програм, так і їх змісту, підготовка літератури, вибору форм та методів освітнього процесу.

У сучасному дискурсі, в умовах воєнних загроз, важливим є пошук теоретико-методичних засад формування якісних показників стандартів туристської освіти, взаємопроникнення освіти, науки у соціокультурне середовище [2, с. 328]. Розробка таких міжнародних документів, як «Порядок денний у сталому розвитку на період до 2030 року», визначення ООН 2020 року Міжнародним роком креативної економіки в умовах постійних викликів мінливого суспільства свідчать про розуміння світовою спільнотою геополітичних, соціальних, економічних, культурних змін, що відбуваються, і завдань, які вони ставлять. Приєднання України до такого грантового напрямку ЄС, як програма «Креативна Європа» (2016), а також включенням ЄС у перелік 12 різних секторів, серед яких орга-

нізація відпочинку і розваг, кластерною моделлю якого є індустрія туризму, який сприяє створенню створюваних робочих місць.

Тому дана позиція має бути проаналізована й зміцнена освітня ланка, що поєднується з наукою, технікою і виробництвом. Надання освітніх послуг супроводжується багатьма соціальними та економічними наслідками. Незважаючи на те, що результативність здобуття туристської освіти здебільшого персональна (підвищення соціального статусу, матеріального достатку, ефективніше споживання, розвиток пізнавальних здібностей, здатності до перенавчання й пристосування тощо) [4], вона також корисна і для суспільства в цілому. Функціонування системи туристської освіти пов'язане із залученням і використанням значних матеріальних, людських та фінансових ресурсів на національному, регіональному та місцевому рівнях [9]. З огляду на соціокультурну та економічну значущість наслідків функціонування системи туристської освіти, виникає нагальна потреба дослідження якісних показників стандартизації туристської освіти.

Вирішення цього дослідження базується на аналізі вимог туристського ринку до фахівця галузі по відношенню до стандартів. Саме практична реалізація показників освітніх стандартів у професійній діяльності в умовах ринкової економіки впливає на розвиток науково-технічного прогресу і вдосконалення господарського механізму в індустрії туризму.

Проаналізувавши підходи до визначення освітнього туристського стандарту у сучасній науково-педагогічній літературі, зазначимо, що існують різні точки зору на визначення цього феномену, а саме, як: засобу переосмислення та перегляду цілей та змісту освіти, шляхи її оновлення; форму відповідальності держави за рівень загальнонаціонального змісту освіти; значення та ролі туристської освіти у сучасному соціокультурному проектуванні; підтримка освітньої різноманітності, варіативності та стейкхолдерської освітньої практики; динамічність зростання освіченості фахівців на кожному із прийнятих етапах, рівнях освіти; прогностичне проектування національного освітнього продукту, що оптимально гармонізує запити суспільства, держави та особистості; змістова направленість туристської освіти в межах національної освітньої культури; демократизація освітньої політики; типологізація закладів освіти; упорядкування академічного та професійного визнання документів про освіту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці за останні роки освітній стандарт досліджували як соціально-педагогічне явище: В. Пазенок [8] – як явище аксіології туристської освіти; Л. Грибова [2], К. Левадна [3], В. Любарець [2–5], Н. Родінова [3] розкрили у своїх наукових

доробках структурно-змістовні характеристики освіти; Н. Бахмат [1], Т. Дудка [1] в своїх наукових працях досліджували ефективність відтворення цілісної професійної підготовки відповідно сучасних вимог; загально-педагогічні аспекти та теоретичні засади проектування стандартів розкрила вчена Н. Фоменко [9].

Проблеми туристської освіти й підготовки майбутніх бакалаврів з туризму обґрунтували в працях учені-педагоги М. Охріменко, Г. Цехмістрова, В. Федорченко [7] та ін. Разом з тим, незважаючи на значні успіхи вчених у цій галузі, питання формування якісних показників стандарту 242 «Туризм» в умовах розвитку науково-технічного процесу та ринку праці належним чином не розкриті.

Мета статті: визначити та розкрити сутність показників стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 24 «Сфера обслуговування», спеціальність 242 «Туризм».

Виклад основного матеріалу. Структура стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня, галузі знань 24 «Сфера обслуговування», спеціальність 242 «Туризм» [6] (далі – Стандарт) складається з: опису предметної області (об'єкт, ціль, цінності, теоретичний зміст предметної області; методи, методики та технології, інструменти та обладнання) (табл. 1), академічних прав випускників, переліку компетентностей випускників (інтегральної, загальної, спеціальної), нормативного змісту підготовки бакалавра, сформульованого у термінах результатів навчання, форма атестації здобувачів першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти, вимог до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, переліку нормативних документів, на яких базується Стандарт.

Якісні показники стандартизації туристської освіти – це сукупність характеристик кваліфікації, завдання якої полягає у забезпеченні комфортності встановлених потреб у туристських послугах. Розкриємо сутність якісних показників, які відповідають предметній області спеціальності 242 «Туризм і рекреація» потребам індустрії туризму.

Відповідність мети вищої освіти змістові та обсягові інформації, визначення у Стандарті, можливостям і запитам особистості, реальним потребам суспільства і держави щодо підготовки фахівців для туризму; подальше об'єктивне підвищення соціального статусу неперервної туристської освіти; підвищення ролі професійних функцій туристської освіти, обґрунтованість вимог до соціальної та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів.

Реалізація цього положення передбачає використання суб'єктивно-діяльнісного підходу до концепції формування змісту професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму у вигляді ОПП. Засоби діагностики якості освітнього процесу майбутніх бакалаврів з туризму стають інструмен-

Таблиця 1

**Опис предметної області спеціальності 242 – Туризм
освітня кваліфікація – бакалавр з туризму [6]**

<i>Об'єкт</i>	туризм як суспільний феномен, складна соціо-еколого-економічна система, яка охоплює географічні, соціокультурні, екологічні, економічні, організаційно-правові аспекти, процеси і явища, пов'язані з комфортним та безпечним подорожуванням; туризм як сфера професійної діяльності, яка передбачає формування, споживання, просування та організацію туристичного продукту, послуг і об'єктів туристичної діяльності з організації комплексного туристичного обслуговування в індустрії туризму.
<i>Ціль навчання</i>	формування загальних та фахових компетентностей для успішного здійснення професійної діяльності у сфері рекреації і туризму.
<i>Теоретичний зміст предметної області.</i>	Поняття: туризм, турист, сфера туризму, форми та види туризму, рекреаційно- туристичні ресурси, об'єкти та атракції туризму; туристичний продукт, екскурсія, туристична дестинація, туристична діяльність, туристичний сервіс, індустрія туризму, туристична інфраструктура, риноктуристичного бізнесу; концепції: 1) гуманістична, патріотично-виховна, глобалізація та локалізація туризму; 3) геоторіальності туризму, геопросторової організації туристичного процесу; 4) сталого туризму задля розвитку; 5) інформаційно- технологічна; 6) холистичного маркетингу, 7) сервісна; 8) соціально відповідального бізнесу; принципи, які визначають закономірності підготовки фахівців: студентоцентричний, компетентнісно-орієнтований, науковості, систематичності і послідовності навчання, практико-орієнтований, міждисциплінарний. Предметна область містить знання з географії та історії туризму, туристичного краєзнавства і країнознавства, рекреаології, організації туризму та екскурсійної діяльності, організації готельної та ресторанної справи, транспортного обслуговування, інформаційних систем і технологій в туризмі, економіки туризму, туроперейтингу, менеджменту та маркетингу туризму, правового регулювання та безпеки туристичної діяльності.
<i>Методи, методики та технології</i>	загально- та спеціально-наукові методи: географічні, економічні, соціологічні, психологічні, інформаційні, методи туристичного обслуговування (технологічно-виробничі, інтерактивні, сервісні).
<i>Інструменти та обладнання</i>	технічне обладнання та оснащення для обробки інформації, дотримання безпеки в туризмі та туристичної діяльності суб'єктів туристичного ринку, спеціалізовані прикладні ліцензовані програми, карти, атласи, спортивне спорядження.

том перевірки адекватності моделей діяльності та професійного навчання.

Міжгалузеві та міжпредметні взаємозв'язані різноманітні варіативні програми вищої освіти для майбутніх фахівців туризму створюють передумови для реального вибору індивідуальної освітньої траєкторії їх розвитку [5], відповідно психологічних та фізіологічних особливостей та запитів стейкхолдерів.

Професійна підготовка майбутніх бакалаврів з туризму має забезпечувати фундаментальність задля можливості здобути суміжні професії [9]. Останнє передбачає спеціалізацію випускника з оволодіння функціональними обов'язками відповідно до первинних посад призначення.

Оптимальне поєднання змісту циклів навчальних обов'язкових та вибіркового дисциплін, які формують загальні, спеціальні (фахові) компетентності дає змогу розв'язувати професійні завдання на основі наукового знання сучасної картини світу. Джерелами формування змісту професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму є соціальний та професійний досвід, а також наукові теорії з навчальних дисциплін. Зміст професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму зумовлюється освітньо-кваліфікаційними вимогами до туристських кадрів та забезпечується поглибленим вивченням гуманітарних, соціально-економічних, науково-природничих дисциплін з інтеграцією логічних зв'язків між навчальними дисциплінами у практичну підготовку.

Освітньо-професійна програма (далі – ОПП) підготовки майбутнього бакалавра з туризму складається з нормативного (державного) та варіативного компонентів. Стандарт відображає державні вимоги до обов'язкового мінімуму змісту, обсягу та рівня якості професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, тобто визначає нормативний зміст ОПП підготовки і відповідає нормативному (державному) компонентові освітньо-кваліфікаційна характеристика (далі – ОКХ) випускника. Нормативна частина змісту професійної підготовки є обов'язковою для засвоєння змісту освітнього процесу й формується відповідно до вимог ОКХ, як змістові модулі, де зазначається обсяг, рівень засвоєння, а також форми державної атестації. Варіативний компонент ОПП підготовки або вибіркова (варіативна) частина змісту програми відображає варіативний (професійний) компонент ОКХ випускника. Вибіркова частина змісту освітнього процесу є рекомендованою для засвоєння змісту навчання, формується як змістові модулі із зазначенням їхнього обсягу та призначається для задоволення потреб у майбутнього бакалавра з туризму певної спеціалізації, досягнень наукових шкіл та ЗВО. Таким чином, ОПП підготовки визначає систему знань, представлену сукупністю змістових модулів, тобто сукупністю блоків навчальної інформації. Засвоєння цих блоків дозволяє майбутньому бакалавру з туризму сформулювати професійні компетентності задля задоволення професійної діяльності.

ОПП підготовки складає підґрунтя розробки відповідної структурно-логічної схеми професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, навчального плану і програм навчальних дисциплін. ОКХ стає основою розробки ОПП підготовки майбутніх бакалаврів з туризму та сукупності програм навчальних дисциплін. Засоби діагностики якості вищої освіти визначають відповідність між державними вимогами та реальним рівнем якості вищої освіти та професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму. Інструментарієм діагностичних методик є комплексні кваліфікаційні завдання та захист кваліфікаційних робіт, за допомогою яких перевіряється рівень якості професійної підготовки випускника та сформованості його професійної компетентності.

Гуманізація та гуманітаризація змісту професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму має на меті посилення загальнокультурної складової та гуманітарного спрямування освіти, рух до органічної єдності науково-природничої та гуманітарної освіти, що орієнтується на гармонічний розвиток особистості, стимулювання інтелектуального розвитку та збагачення творчого мислення майбутніх фахівців через освоєння сучасних методів і засобів наукового пізнання. При цьому необхідно орієнтуватися на професійне спрямування у науково-природничому та гуманітарному циклах [9].

Підвищення соціокультурної діяльності майбутніх бакалаврів з туризму досягається шляхом оволодіння ефективною комунікацією між представниками різних етнічних культур [3]. У розробці стандартів туристської освіти доцільним є історична наступність, використання академічних традицій підготовки фахівців для суміжних галузей у вітчизняній вищій школі, а також наступність змісту фундаментальної підготовки фахівців туризму стосовно відповідної підготовки випускників закладів повної загальної середньої освіти.

Особливе значення у процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму мають стейкхолдери як потенційні роботодавці, які впливають на освітні процеси з метою наповнення змісту професійної підготовки з врахуванням потреб індустрії туризму, регіональних особливостей, перспективного досвіду, з впровадженням інноваційних освітніх та виробничих технологій. Залучення стейкхолдерів у освітній процес ЗВО дає можливість ще на ранніх стадіях професійної підготовки оцінити потенційні кадрові ресурси [5, с. 152].

Завданням Стандарту є забезпечення установлених єдиних вимог та норм до професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму [9]. Цей аспект стандартизації здійснюється шляхом регламентованої організації освітнього процесу на підставі взаємопов'язаних документів норматив-

ного і науково-методичного забезпечення діяльності вищого навчального закладу.

Документами, що регламентують організацію освітнього процесу у ЗВО, що здійснює професійну підготовку майбутніх бакалаврів з туризму, є:

- ОКХ випускника;
- ОПП підготовки майбутніх бакалаврів з туризму;
- навчальні плани підготовки фахівців за спеціальністю;
- програми з усіх дисциплін навчального плану;
- силабуси дисциплін;
- програми всіх видів практики;
- фонди кваліфікаційних завдань та тестів.

Отже, на основі Стандарту та ОКХ випускника, здійснюється цільова професійна підготовка кадрів для туристської галузі. Стандарт створюється як упорядкована система типових завдань професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму з визначенням показників їхньої складності та якості розв'язання професійних завдань.

Висновки і пропозиції. Мета стандартизації туристської освіти розуміється як пошук дієвих механізмів надання діяльності з підготовки фахівців цільової спрямованості, підвищення відповідальності за кінцеві результати праці всіх учасників освітнього процесу. Стандарт дозволяє конкретизувати властивості та взаємозв'язки складових професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, оперативно реагувати на динаміку розвитку, коригування усіх етапів освітнього процесу.

Аналіз якісних показників Стандарту показав важливість забезпечення єдності вимог до професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму, що визначаються державою, запитами стейкхолдерів задля забезпечення необхідних умов реалізації творчого потенціалу майбутніх фахівців у професійній діяльності. Якісні показники Стандарту є критеріями зреалізованості змісту професійної підготовки майбутніх бакалаврів з туризму.

Список використаної літератури:

1. Bakhmat, N., Dudka, T. & Liubarets, V. (2018). Multimedia education technologies usage as the condition for quality training of the managers of socio-cultural activity. *Information Technologies and Learning Tools*, 64(2), 98. <https://doi.org/10.33407/itlt.v64i2.2027>
2. Любарєць В.В., Грибова Л.В. Перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів для індустрії гостинності в умовах воєнного та післявоєнного стану України. / *Туризм в Україні: виклики та відновлення* : Зб. матеріалів Т87 Міжнародного туристичного форуму, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, 21–22 березня 2023 року. К. : КНЕУ, 2023. С. 327-329 с. ISBN 978-966-926-440-4

3. Любарець В.В., Родінова Н. Л., Левадна К.Ю. Професійна підготовка майбутніх менеджерів індустрії гостинності в умовах дуальної форми навчання. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н.В.]. Вип. 29 (2-2020). Київ: Міленіум, 2020. 432 с.
4. Любарець В. В. Формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійному коледжі : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький, 2013. 361 с.
5. Любима А., Лупа А., Любарець В. Актуальність співпраці стейкхолдерів з закладами вищої освіти. *Collection of Scientific Papers «ЛОГОС»*, (August 12, 2022; Zurich, Switzerland), 2022. С. 151–152. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-12.08.2022.46>
6. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 24 «Сфера обслуговування», спеціальність 242 «Туризм». 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/242-Turizm-bakalavr.21.01.22.pdf>
7. Педагогіка туризму / Федорченко В.К., Фоменко Н.А., Охріменко М.І., Цехмістрова Г.С. К. : Вид. Дім «Слово», 2004. 296 с.
8. Філософські нариси туризму : Науково-навч. видання / За ред. Пазенка В.С. К. : Український Центр духовної культури, 2005. 328 с.
9. Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Видавничий Дім «Слово», 2005. 216 с.

Zinkova I. The essence of indicators of the standard of tourism higher education of Ukraine first (bachelor) level

The article examines the essence of the qualitative indicators of the standard of higher education of Ukraine of the first (bachelor) level of the field of knowledge 24 "Sphere of service" in the specialty 242 "Tourism" with the aim of improving the system of training personnel in tourism education. The expediency of developing tourism education standards of historical continuity using academic traditions of training specialists for the hospitality industry has been established. It was established that the content of higher tourism education is determined by the educational and qualification requirements for tourism personnel: correspondence of the purpose of higher education to the content and volume of information; the requirements of the standard of tourist education to the demand and needs of society regarding the training of specialists for the tourism industry; objective improvement of the socio-cultural status of tourism education; the validity of requirements for social and professional mobility of future tourism bachelors in the labor market. The documents regulating the organization of the educational process in institutions of higher education for professional training of future bachelors in tourism have been identified. An analysis of the educational and professional training program for the future bachelor in tourism was carried out. It was determined that the content of the professional training of future bachelors in tourism is determined by the educational and qualification requirements for tourism personnel and is provided by in-depth study of humanitarian, social, economic, scientific, and natural disciplines with the integration of logical connections between educational disciplines in practical training. The importance and interrelationship of the normative and variable components of the content of the educational and professional program of professional training of future bachelors in tourism has been established. Emphasis is placed on the importance of educational and qualification characteristics as the basis for the development of an educational and professional program of professional training of future bachelors in tourism with a set of programs of academic disciplines. Attention is focused on the importance of involving stakeholders as potential employers in the process of professional training of future bachelors in tourism. The importance of the standard to specify the properties and relationships of the components of the professional training of future bachelors in tourism, to respond promptly to the dynamics of development and adjustment of all stages of the educational process was emphasized.

Key words: *standard, tourist education, professional training, educational and professional program, future bachelor in tourism.*